

ВИСНОВОК

**рецензента, доктора педагогічних наук, доцента О.В. Лебідь
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертаційної роботи
Кожушкіної Тетяни Львівни
«Формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного
коледжу у процесі фахової підготовки»,
що представлена на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 – професійна освіта**

Актуальність та доцільність проблеми дослідження, обраної Т.Л. Кожушкіною, не викликає сумнівів з багатьох міркувань. Перш за все, ключовою фігурою сучасних процесів модернізації освіти, безперечно, є учитель, чий рівень професійної компетентності та особистісної культури має забезпечувати дієвість освітніх перетворень. Нові вимоги до особистості вчителя вимагають суттєвих змін у методології, технологіях, змісті підготовки педагогічних кадрів, приведення їх у відповідність з освітніми та культурними реаліями сьогодення. Адже щоб навчання було ефективним, учитель повинен не тільки володіти системою професійних умінь, використовувати свої теоретичні знання, а й уміти створювати в класі атмосферу взаєморозуміння, довіри, співробітництва. Зазначене обумовлює необхідність формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки.

Усе це свідчить про актуальність рецензованого дослідження Кожушкіної Тетяни Львівни «Формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки», в якому представлені результати теоретико-експериментального обґрунтування моделі формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються результатами дослідження, здійсненого Т.Л. Кожушкіною, і в цілому не викликають сумніву.

Текст дисертації свідчить про те, що авторка добре розуміється на теорії, методології, методах вивчення проблеми, яку досліджує. Наукові положення, висунуті в даній роботі, базуються на глибокому критичному аналізі як традиційних, так і новітніх наукових підходів до аналізу стану проблеми формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки в широкому контексті.

Дисертація вдало структурована, викладення змісту роботи ведеться грамотно та логічно. Об'єктом дослідження Тетяна Львівна визначила процес фахової підготовки студентів педагогічного коледжу, а його предметом - модель формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки. Мета цього дослідження полягає у розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці моделі формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки.

Дослідницею визначено п'ять основних завдань, що реалізовувались на різних етапах наукового пошуку. Для їх реалізації використовувався комплекс взаємопов'язаних дослідницьких методів, котрі досить докладно схарактеризовано у дисертації.

У дисертації отримано вагомі наукові результати. Оцінюючи дисертаційну роботу за параметром новизни, слід відзначити, що вона є цілковито очевидною і вбачається, насамперед, у ретельному обґрунтуванні сукупності тих факторів, які складають змістове ядро досить оригінальної, на наш погляд, моделі досліджуваного процесу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що Т.Л. Кожушкіною вперше розроблено, науково обґрунтовано й

експериментально перевірено модель формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки; удосконалено форми, методи та засоби фахової підготовки студентів педагогічного коледжу до здійснення ефективної міжособистісної взаємодії у майбутній професійній діяльності у процесі формування досліджуваного феномена; обґрунтовано принципи структурування психодідактичного змісту навчальних дисциплін; набули подальшого розвитку наукові уявлення про сутність, структуру, критерії, показники й рівні сформованості культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу.

Робота вражає не лише титанічною працьовитістю дисертантки, колосальною ерудицією, але й вагомими творчими здобутками й концептуальними авторськими поясненнями ще досить малодосліджених теоретичних позицій у вітчизняній професійній педагогіці.

Авторкою також зіставлено різноманітні підходи до визначення основних дефініцій досліджуваної проблеми і визначено зміст понять «педагогічна діяльність», «педагогічна взаємодія», «міжособистісна взаємодія», «культура міжособистісної взаємодії» тощо.

Суттєвим результатом виконаного Т.Л. Кожушкіною дослідження є розробка моделі формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу. Запропонована дисертанткою модель включає цільовий блок, складовими якого є мета, завдання, науковий фундамент, принципи формування зазначеного феномена; діагностичний блок, який призначено для з'ясування вихідного стану сформованості культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки; змістово-організаційний блок, який сприяє визначенню чіткої організації діяльності студентів та науково-педагогічного складу через встановлення порядку їх взаємодії щодо змісту культурно-комунікативної підготовки студентів педагогічного коледжу; рефлексивно-аналітичний блок, який спрямований на

забезпечення формування стійких уявлень про себе, оточення, рефлексивних очікувань, обґрунтованість професійних дій; оцінно-коригувальний блок, який передбачає контроль, аналіз та корекцію отриманих результатів експериментальної роботи щодо формування культури міжособистісної взаємодії. Із змістом моделі можна погодитися.

Для перевірки розробленої моделі дисертантка виокремила критерії сформованості культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу – аксіологічно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний – з відповідними показниками.

Основою аксіологічно-мотиваційного критерію визначена індивідуальна система цінностей особистості, професійно-педагогічна мотивація, потреба у міжособистісній взаємодії, спрямованість на комунікативний аспект професійної підготовки та розуміння його значущості. Базисом когнітивного критерію визначено показники повноти (передавання всіх суттєвих ознак процесу та явищ, що розглядається), міцності (характеризується збереженням знань у часі та їх відтворенням за необхідності); характер засвоєння знань; ступінь оволодіння понятійним апаратом щодо питань культури міжособистісної взаємодії; знань нормативної бази, формальних та неформальних правил, норм, цінностей, звичаїв, традицій, комунікативних стратегій й технологій у професійній діяльності педагога. Підґрунтям діяльнісного критерію є сформованість групи умінь міжособистісної взаємодії (інформаційно-прогностичні, культурно-когнітивні, інтерактивні) та рівень їх застосування у різновидах навчальної, професійно спрямованої діяльності студентів педагогічного коледжу. Основою особистісного критерію є рівень емоційного інтелекту; тип спрямованості у спілкуванні; індивідуальну рефлексивність. У контексті кожного критерію дисертанткою якісно описані рівні їх прояву: низький, середній, рефлексивно-творчий. Розроблений діагностичний інструментарій.

Ефективність розроблених та теоретично обґрунтованих рівнів сформованості культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу послідовно і цілеспрямовано досліджено в експериментальній частині дисертаційної роботи. Цей розділ дисертації написаний переконливо, докладно розглянутий механізм статистичної обробки результатів експерименту свідчить про позитивні зміни у сформованості культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу до і після проведення експерименту.

Слід відзначити, що в процесі дослідження дисертантка не тільки обґрунтувала модель формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу, а й забезпечила педагогічний процес спеціально розробленими навчальними планами і програмами. Так, для ознайомлення студентів з сутністю культури міжособистісної взаємодії було оновлено зміст дисциплін „Вступ до спеціальності”, „Історія України”, „Українська мова (за професійним спрямуванням)”, „Основи педагогічної майстерності”, а також розроблено програму та навчально-методичне забезпечення спецкурсу „Основи культури міжособистісної взаємодії у педагогічній діяльності”. На заняттях з означених дисциплін використовувались такі технології навчання: діалогічно-дискусійні (диспут, дебати, круглий стіл, форум, засідання експертної групи, симпозіум, мозковий штурм), web-технології (web-квести, web-проекти, web-кейси, web-портфоліо), ігрові (ділові, рольові, симуляційні, імітаційні).

Отже, безперечною заслугою автора варто вважати практичне значення результатів дисертаційної роботи, яке полягає в тому, що розроблено та впроваджено модель формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки; модифіковано зміст навчальних дисциплін „Вступ до спеціальності”, „Історія України”, „Українська мова (за професійним спрямуванням)”, „Основи педагогічної майстерності”; розроблено програму та навчально-методичне забезпечення спецкурсу „Основи культури міжособистісної взаємодії у педагогічній діяльності”; сформовано

банк педагогічних ситуацій культурно-комунікативної спрямованості; дібрано та адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки; розроблено програму діяльності студентського клубу „Unity”.

Результати дисертації можуть бути використані в процесі професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації у самоосвітній діяльності студентів.

Слід відзначити певну дослідницьку культуру дисертантки, виявлену в процесі проведення експериментальної перевірки, логіка якої, вірогідність та коректність інтерпретації результатів, а також правомірність і адекватність висновків, сформульованих за результатами експериментально-дослідної роботи заслуговують позитивної оцінки.

Окремо відзначаємо зроблені Кожушкіною Т.Л. висновки по те, що в результаті експериментальної перевірки в експериментальній групі, на відміну від контрольної, зменшилася кількість студентів, що мали низький рівень сформованості культури міжособистісної взаємодії на 18,1% та на 17,9% зросла кількість студентів з високим рівнем сформованості досліджуваного феномену.

Аналіз виконаного дослідження дозволяє зробити висновок про те, що автором забезпечено обґрунтованість основних наукових положень, викладених у дисертації, їх наукову новизну, теоретичну і практичну значущість. Дослідження Т.Л. Кожушкіної цікаве та оригінальне за своїм змістом і структурою. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (474 найменування, із них 28 іноземною мовою), 21 додатка. Матеріали, подані в додатках, сприяють повноті сприймання основного тексту. Отже, намічені завдання виконані. Дисертанткою зроблено відповідні висновки.

Таким чином, розглянута дисертаційна робота заслуговує позитивної

високої оцінки, але вважаємо за доцільне звернути увагу на певні недоліки:

1. У підрозділі 1.1, здійснюючи теоретичний аналіз наукової літератури, присвяченої проблемі культури міжособистісної взаємодії як міждисциплінарної категорії, автор інколи висвітлює позиції науковців без їх належного аналізу та не висловлює власну точку зору (с. 25; с. 26; с. 28, с. 31).

2. Таблицю, присвячену змісту культури міжособистісної взаємодії особистостей підлітково-юнацького віку та організаційному забезпеченню процесу її формування у різні історичні періоди, більш доцільно, вважаючи її великі розміри, перенести в додатки.

3. Потребує коментаря також підхід авторки дослідження щодо послідовності структурних компонентів готовності: аксіологічно-мотиваційний, змістово-теоретичний, операційно-практичний та рефлексивно-регулятивний (с. 54 дисертації), які визначено дещо в хаотичному порядку.

4. У підрозділі 2.1 досить загально описані підходи в обґрунтуванні цільового блоку моделі формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки.

5. У дисертації доцільно було б детально розкрити можливості педагогічної практики у формуванні культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу.

6. У додатках бажано було б представити більше навчально-методичних матеріалів, які були підготовлені дисертанткою та використані у процесі експерименту.

Втім зроблені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вважаємо, що дослідження Кожушкіної Тетяни Львівни «Формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки» є актуальним, самостійним і завершеним дослідженням, в якому отримані науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що розв'язують актуальну

проблему теорії та методики професійної освіти. Дисертація відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9–18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167) та може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій раді зі спеціальності 015 – професійна освіта.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри інноваційних технологій з
педагогіки, психології та соціальної роботи
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

О.В. Лебідь

